

ההכנסות וההוצאות של המוסדות הבנקאיים בשנת 1964

בשנת 1964 חלה האטה בקצב התרחבות פעילותם של המוסדות הבנקאיים. הגידול בנכסים ובהכנסות היה ניכר, והתרחבות החשבונות המקבילים אף היתה מהירה ביותר, אולם שיעורי הגידול שהושגו בשנים 1962 ו-1963 היו גבוהים יותר במרבית הסעיפים.

ההוצאות הטיפעוליות של המוסדות הבנקאיים גדלו ב-1964 בשיעור דומה לזה של השנה הקודמת. מאחר שההכנסות הטיפעוליות גדלו בקצב איטי יותר, חלה ירידה מסוימת ברווח הטיפעולי. גם רווחי ההון פחתו במידת־מה. סך הרווחים הגיע ב-1964 ל-42.7 מיליון ל"י — ירידה של 3.7 מיליון ל"י, או 8.1 אחוזים, בהשוואה לשנת 1963. אין זו ירידה גדולה, אם מביאים בחשבון את העובדה, ששנת 1963 היתה טובה למוסדות הבנקאיים. הרווח הטיפעולי, ועוד יותר ממנו רווחי ההון, שהושגו ב-1964 עולים בשיעור ניכר על אלה של 1962, שגם היא לא היתה שנה דלה. "שולי הרווח", שהם היחס שבין הרווח הטיפעולי להכנסות הטיפעוליות צומצמו ב-1964 ל-9.4 אחוזים, בהשוואה ל-12.0 אחוזים ב-1963, אך עדיין היו גבוהים במידה ניכרת מאשר בשנים 1960 עד 1962. (הדבר אמור לגבי הבנקים המסחריים. "שולי הרווח" של האגודות היו נמוכים ב-1964 גם ביחס ל-1960 ו-1962).

שיעור הרווח ביחס להון העצמי פחת ב-1964 במידה ניכרת. בבנקים המסחריים נבע חלק

לוח 1

הנכסים, ההכנסות, ההוצאות והרווחים של המוסדות הבנקאיים, 1962 עד 1964

(מיליוני ל"י)

| העלייה לעומת השנה הקודמת | | | | 1964 | 1963 | 1962 | |
|--------------------------|-------|-------------|-------|---------|---------|---------|-------------------------------|
| אחוזים * | | מיליוני ל"י | | | | | |
| 1964 | 1963 | 1964 | 1963 | | | | |
| 13.8 | 20.8 | 456.9 | 572.7 | 3,777.0 | 3,320.1 | 2,747.4 | נכסים (סוף השנה) ** |
| | | | | | | | חשבונות מקבילים (סוף השנה) ** |
| 26.8 | 18.6 | 312.5 | 183.4 | 1,480.0 | 1,167.5 | 984.1 | הון עצמי (סוף השנה) |
| 31.6 | 75.9 | 59.3 | 80.8 | 246.7 | 187.4 | 106.6 | הכנסות תיפעוליות |
| 16.7 | 24.9 | 43.4 | 51.9 | 303.5 | 260.1 | 208.2 | הוצאות תיפעוליות |
| 20.2 | 20.1 | 46.2 | 38.4 | 275.6 | 229.4 | 191.0 | רווח תיפעולי |
| -9.1 | 79.1 | -2.8 | 13.6 | 27.9 | 30.7 | 17.1 | רווחי הון, נטו |
| -6.2 | 112.4 | -1.0 | 8.4 | 14.8 | 15.8 | 7.4 | |

* חישוב השינוי בהכנסות וברווחים מכוסם על מספרים בלתי מעוגלים.
** לפי שיטת החישוב בדו"ח בנק ישראל, 1964, עמ' 303.

גדול מן הירידה מהמשך ההרחבה המהירה בהון העצמי. הוגם של הבנקים עלה במוצע שנתי מ-128 מיליון ל"י ב-1963 ל-206 מיליון ל"י ב-1964.

הרכב ההכנסות של הבנקים המסחריים נשאר כמעט ללא שינוי ב-1964, לאחר מספר שנים של תמורות ניכרות. הירידה במשקל ההכנסה מריבית על הלוואות, והעלייה במשקלם של הריבית על פיקדונות ועמלות השירותים נמשכו מאז 1954. ב-1964 נעצר תהליך זה בבנקים, אם כי נמשך עדיין באגודות השיתופיות לאשראי.

ההוצאות הקשורות בהחזקת צוות העובדים — שכר ותשלומים נילווים — עלו בקצב מהיר יותר מסעיפי ההוצאה הגדולים האחרים, כך שהמשקל היחסי שלהן גדל בשיעור ניכר. רווחי ההון פחתו בעיקר כתוצאה מצימצום הרווחים ממכירת ניירות ערך, התפתחות הקשורה כנראה בבלימת קצב התרחבותו של שוק המניות.

1. ההכנסות הטיפעוליות

הירידה ברווחים איפיינה ב-1964 את שני סוגי המוסדות הבנקאיים, אך פרט לכך היו הבדלים ניכרים בין מגמות ההתפתחות בבנקים המסחריים לאלה באגודות השיתופיות. הדיון להלן יתייחס, איפוא, לכל אחד מסוגי המוסדות בנפרד. ההכנסות הטיפעוליות של הבנקים המסחריים גדלו ב-1964 ביותר מ-42 מיליון ל"י, שהן 17.6 אחוזים. שיעור גידול זה של ההכנסות הטיפעוליות היה נמוך במידה ניכרת מאשר בשנים קודמות. האטה זו בקצב גידול ההכנסות בולטת במיוחד על רקע העובדה, ששיעור העלייה בהוצאות הטיפעוליות היה דומה בשנים 1963 ו-1964. (ראה פירוט ההכנסות וההוצאות בלוח 2).

מלבד האטה קצב גידול סך ההכנסות הטיפעוליות, חל בשנת 1964 גם שינוי מעניין בקצב הגידול של סעיפי הכנסה שונים. משקל ההכנסה מריבית ועמלות על הלוואות בכלל ההכנסה נשאר בעינו ב-1964, לאחר שהיה בסימן ירידה מספר שנים¹. ירידה זו לא נבעה מהאטה בולטת בקצב גידול ההכנסה מריבית על הלוואות, אלא היתה תוצאה מכך שסעיפי הכנסה אחרים גדלו בקצב מהיר יותר. ההכנסות מהלוואות גדלו בשנים 1958 עד 1963 ב-17.9 עד 23.0 אחוזים לשנה², אולם סך ההכנסות גדל בשיעור 26.3 עד 39.4 אחוזים לשנה³. התקבולים מעמלות על שירותים בנקאיים (כולל תיווך שטרות) ומפיקדונות המוחזקים בבנק ישראל (במיוחד פו"ק ותמ"מ) גדלו במרבית השנים הנזכרות ביותר מ-30 אחוזים לשנה.

בשנת 1964 נפסקה הירידה במשקל הריבית מהלוואות בכלל ההכנסה. התקבולים ממקור זה גדלו מ-106.6 מיליון ל"י ב-1963 ל-126.1 מיליון ל"י, דהיינו ב-18.3 אחוזים. ההכנסה מהלוואות, שניתנו מפיקדונות הממשלה, גדלה אך מעט והגיעה ל-16.5 מיליון ל"י — גידול של 5.5 אחוזים. לעומת זאת, הגיעו תקבולי הריבית על אשראי מסוגים אחרים ל-109.6 מיליון ל"י, שהן 20.4 אחוזים יותר מאשר בשנת 1963. (הגידול בסעיף זה ב-1963 בהשוואה ל-1962 היה 19.4 אחוזים). היציבות היחסית בשיעור הגידול בהכנסה מריבית ועמלות על הלוואות קשורה בכך, ששיעור הגידול באשראי, שנתנו הבנקים המסחריים, היה בין 15 ל-20 אחוזים בשנים 1959 עד 1964. אין הקבלה מדוייקת בין קצב העלייה באשראי לבין ההכנסות מריבית, משום שההכנסות תלויות לא רק בנפח האשראי אלא גם בהרכבו. קיימים הבדלים ניכרים בשערי הריבית בין אשראי בנקאי רגיל, הניתן ללא הכוונה, לבין אשראי מוכוון או אשראי מתוך פיקדונות למתן

¹ הסבר מפורט לתופעה זו ניתן בסקירה: "ההכנסות וההוצאות של המוסדות הבנקאיים בשנת 1963", סקר בנק ישראל, מס' 22, ירושלים, יולי 1964, עמ' 28.

² 1959 — 20.9 אחוזים; 1960 — 19.6 אחוזים; 1961 — 23.0 אחוזים; 1962 — 18.3 אחוזים; 1963 — 17.9 אחוזים.

³ 1959 — 26.3 אחוזים; 1960 — 26.8 אחוזים; 1961 — 30.3 אחוזים; 1962 — 39.4 אחוזים; 1963 — 26.5 אחוזים.

לוח 2

פירוט ההכנסות וההוצאות של המוסדות הבנקאיים, 1962 עד 1964 *

(אלפי ל"י)

| אגודות שיתופיות לאשראי | | בנקים מסחריים | | | | | | | |
|---|-------|---------------|--------|--------|---|------|---------|---------|---------|
| אחוז העלייה או הירידה (—) לעומת השנה הקודמת | | 1964 | 1963 | 1962 | אחוז העלייה או הירידה (—) לעומת השנה הקודמת | | 1964 | 1963 | 1962 |
| 1964 | 1963 | | | | 1964 | 1963 | | | |
| הכנסות | | | | | | | | | |
| ריבית ועמלות מהלוואות ושטרות שנוכו | | | | | | | | | |
| 4.7 | -6.8 | 1,319 | 1,260 | 1,352 | 5.5 | 9.7 | 16,506 | 15,639 | 14,251 |
| — הלוואות מפיקדונות הממשלה | | | | | | | | | |
| -3.8 | -2.8 | 9,588 | 9,965 | 10,255 | 20.4 | 19.4 | 109,613 | 91,007 | 76,198 |
| — הלוואות אחרות | | | | | | | | | |
| -2.8 | -3.3 | 10,907 | 11,225 | 11,607 | 18.3 | 17.9 | 126,119 | 106,646 | 90,449 |
| סך הכל | | | | | | | | | |
| ריבית מפיקדונות (במטבע ישראלי | | | | | | | | | |
| ובמטבע חוץ) | | | | | | | | | |
| 17.5 | 70.1 | 1,463 | 1,245 | 732 | 14.3 | 38.8 | 54,545 | 47,738 | 34,392 |
| — פיקדונות שהוחזקו בבנק ישראל | | | | | | | | | |
| 3.0 | 38.2 | 820 | 796 | 576 | 43.2 | -9.9 | 6,142 | 4,289 | 4,758 |
| — פיקדונות במוסדות אחרים | | | | | | | | | |
| 11.9 | 56.0 | 2,283 | 2,041 | 1,308 | 16.6 | 32.9 | 60,687 | 52,027 | 39,150 |
| סך הכל | | | | | | | | | |
| -23.0 | -7.6 | 459 | 596 | 645 | 22.4 | 29.4 | 18,208 | 14,880 | 11,498 |
| ריבית ודיווידנדות מניירות ערך | | | | | | | | | |
| עמלות | | | | | | | | | |
| — שירותים בנקאיים | | | | | | | | | |
| 26.9 | 31.8 | 6,186 | 4,876 | 3,700 | 18.0 | 40.3 | 62,867 | 53,276 | 37,984 |
| (כולל תיווך שטרות) | | | | | | | | | |
| 14.6 | -46.9 | 157 | 137 | 258 | 9.1 | 24.1 | 15,665 | 14,355 | 11,568 |
| — מטבע חוץ, נאמנות וביטוח | | | | | | | | | |
| 26.5 | 26.7 | 6,343 | 5,013 | 3,958 | 16.1 | 36.5 | 78,532 | 67,631 | 49,552 |
| סך הכל | | | | | | | | | |
| 5.9 | 7.7 | 19,992 | 18,875 | 17,518 | 17.6 | 26.5 | 283,546 | 241,184 | 190,649 |
| סך כל ההכנסות התיפעוליות | | | | | | | | | |
| הוצאות | | | | | | | | | |
| שכר משכורת ותשלומים נילוויים | | | | | | | | | |
| 15.5 | 16.2 | 7,380 | 6,390 | 5,498 | 24.8 | 23.9 | 82,290 | 65,928 | 53,191 |
| — שכר ומשכורות | | | | | | | | | |
| 21.0 | 9.8 | 1,622 | 1,340 | 1,220 | 14.8 | 37.6 | 16,301 | 14,204 | 10,322 |
| — תשלומים נילוויים (לרבות פנסיה) | | | | | | | | | |
| 16.5 | 15.1 | 9,002 | 7,730 | 6,718 | 23.0 | 26.2 | 98,591 | 80,132 | 63,513 |
| סך הכל | | | | | | | | | |

| | | | | | | | | | |
|-------|-------|--------|--------|--------|-------|-------|---------|---------|---------|
| 12.6 | 0.9 | 2,492 | 2,213 | 2,194 | 19.5 | 38.4 | 20,594 | 17,228 | 12,448 |
| 100.0 | -44.8 | 190 | 95 | 172 | 22.4 | -24.0 | 7,280 | 5,950 | 7,829 |
| -23.3 | -16.2 | 1,176 | 1,534 | 1,831 | 13.0 | 16.6 | 56,431 | 49,940 | 42,822 |
| 0.4 | -8.5 | 3,858 | 3,842 | 4,197 | 15.3 | 15.9 | 84,305 | 73,118 | 63,099 |
| 24.4 | -38.1 | 960 | 772 | 1,248 | 9.2 | 4.7 | 12,086 | 11,071 | 10,579 |
| 104.6 | 124.2 | 1,101 | 538 | 240 | 29.2 | 50.6 | 5,022 | 3,888 | 2,581 |
| -56.8 | 9.1 | 525 | 1,216 | 1,115 | 56.1 | 46.7 | 10,634 | 6,813 | 4,645 |
| — | — | — | — | — | — | — | 227 | — | — |
| 2.4 | -3.0 | 2,586 | 2,526 | 2,603 | 28.5 | 22.3 | 27,969 | 21,772 | 17,805 |
| 8.1 | 14.8 | 2,201 | 2,037 | 1,775 | 21.1 | 23.2 | 34,121 | 28,170 | 22,858 |
| 32.6 | 9.0 | 545 | 411 | 377 | 16.8 | 14.0 | 4,541 | 3,889 | 3,411 |
| 4.1 | 5.7 | 460 | 442 | 418 | 18.0 | 4.6 | 3,971 | 3,365 | 3,217 |
| — | — | 18 | 47 | 59 | 83.5 | 93.1 | 3,468 | 1,890 | 979 |
| 9.8 | 11.7 | 3,224 | 2,937 | 2,629 | 23.5 | 22.5 | 46,101 | 37,314 | 30,465 |
| 3.6 | 5.5 | 18,670 | 17,035 | 16,147 | 21.0 | 21.4 | 256,966 | 212,336 | 174,882 |
| -28.2 | 34.2 | 1,322 | 1,840 | 1,371 | -7.9 | 83.0 | 26,580 | 28,848 | 15,767 |
| -22.0 | 198.4 | 142 | 182 | 61 | 15.5 | 209.9 | 4,895 | 4,239 | 1,368 |
| -56.6 | 112.8 | 72 | 166 | 78 | -19.5 | 149.3 | 7,796 | 9,682 | 3,884 |
| — | -5.3 | 740 | 18 | 19 | -43.3 | 245.7 | 874 | 1,542 | 446 |
| — | — | — | 2 | 5 | — | — | 269 | -68 | 1,562 |
| 159.2 | 125.8 | 954 | 368 | 163 | -10.1 | 112.1 | 13,834 | 15,395 | 7,260 |
| 3.1 | 43.9 | 2,276 | 2,208 | 1,534 | -8.7 | 92.1 | 40,414 | 44,243 | 23,027 |

ריבית על פיקדונות הציבור
 — פיקדונות עובר ושב
 — תוכניות חיסכון מאושרות
 — פיקדונות אחרים
 (לרבות פיקדונות במטבע חוץ) **

סך הכל

ריבית לאחרים
 — על פיקדונות הממשלה
 — ניכיון מישנה בבנק ישראל (לרבות
 קנסות על גירעונות נוילות)
 — למוסדות בנקאיים וכספיים
 (לרבות עמלות)
 — על אגרות-חוב

סך הכל

הוצאות מינהליות ואחרות
 — הוצאות מינהליות
 — פחת נכסי דלא ניירי וציוד
 — תרומות ומיסים (להוציא מס הכנסה)
 — חובות רעים, נטו ***

סך הכל

סך כל ההוצאות הטיפעוליות
 הרווח הטיפעולי
 רווח הון (נטו)
 מהפרשי הצמדה ***
 ממכירת ניירות ערך
 ממכירת נכסים אחרים
 משיערוך נכסים

סך כל רווחי ההון, נטו

סך כל הרווחים
 לפני תשלום מס הכנסה

* בכמה מן הסעיפים תוקנו המספרים לשנים 1962 ו-1963.
 ** פיקדונות לזמן קצוב במטבע ישראלי, סז"ק, תמ"מ, פת"ח ופיקדונות למתן הלוואות של קופות הגמולין ומוסדות מאושרים.
 *** חובות שנמחקו והפרשה לחובות מסופקים, בניכוי חובות מחוקים שנכבו.
 **** ההכנסות מהפרשי הצמדה, בניכוי הוצאות והפרשות כקשר להתחייבויות צמודות.

הלוואות. הגידול הרב בהונם העצמי של הבנקים בשנים 4-1963 נוצל, בחלקו, להרחבת אשראי המשוחרר מפיקוח וניתן לכן בשערי ריבית גבוהים יחסית.

השינוי במגמת ההתפתחות של הרכב הכנסות הבנקים ב-1964 לא נבע, איפוא, משינוי בשיעור תוספת ההכנסה מריבית על הלוואות בשנה שחלפה. שינויים בולטים חלו, לעומת זאת, בקצב התרחבות ההכנסות מפיקדונות בבנק ישראל ומעמלות שירותים בנקאיים.

הפיקדונות המוחזקים על-ידי הבנקים בבנק ישראל הם בעיקר משני סוגים: פיקדונות הקשורים בהפקדת כספי פו"ק ותמ"מ של מקבלי פיצויים אישיים מגרמניה (הסכומים מופקדים במלואם בבנק ישראל)¹ ופיקדונות במטבע ישראלי, המהווים נכסים נזילים, כנדרש לפי הוראות הנזילות. הבנקים אינם מדווחים בנפרד על תקבולי הריבית מכל אחד מסוגי הפיקדונות בבנק ישראל, ומטעמים חשבונאיים אין אפשרות לשאוב את הנתונים מרישומי בנק ישראל².

הריבית שהתקבלה מסך כל הפיקדונות, המוחזקים בבנק ישראל, הסתכמה ב-1964 ב-54.5 מיליון ל"י — תוספת של 14.3 אחוזים, לעומת הסכום שהתקבל בשנה שלפני כן. הגידול בריבית ב-1963 היה רב יותר במידה ניכרת — 38.8 אחוזים. חלק מן הגידול הרב ב-1963 היה קשור עדיין בתוצאות הפיחות של פברואר 1962. התפתחות יתרות הפיקדונות, שעליהן שולמה ריבית בשתי השנים האחרונות, מגלה תמונה כדלקמן (ראה לוח 3):

פיקדונות מסוג פו"ק הצטברו ב-1964 בקצב שלא נפל בהרבה מזה של 1963. האטה חלה בצבירת פיקדונות תמ"מ, אך הירידה הבולטת ביותר היא בגידול הפיקדונות הנזילים של הבנקים בבנק ישראל. שיעורי הריבית על סוגי הפיקדונות השונים נשארו בעינם ב-1964, והרישומים הקיימים אינם מאפשרים לקבוע אם חל שינוי כלשהו בשיעורי הריבית הממוצעים (למשל, בשל תנודות בהרכב יתרת הפיקדונות. פיקדונות המופקדים לזמנים שונים נושאים שערי-ריבית המדורגים לפי משך ההפקדה).

גם הכנסות הבנקים מעמלות גדלו ב-1964 בקצב איטי יותר מאשר ב-1963 ובמספר שנים קודמות. עמלות על שירותים בנקאיים — בכלל זה תיווך שטרות ועסקות בבורסה לניירות

לוח 3

פיקדונות הבנקים בבנק ישראל הנושאים ריבית, 1962 עד 1964

(מיליוני ל"י)

| אחוז העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת | | 1964 | 1963 | 1962 | |
|---|------|-------|-------|-------|----------------------------|
| 1964 | 1963 | | | | |
| 40.2 | 48.5 | 414.8 | 295.9 | 199.3 | פו"ק |
| -8.8 | 14.7 | 206.4 | 226.2 | 197.2 | תמ"מ |
| 11.7 | 52.7 | 500.7 | 448.3 | 293.5 | פיקדונות נזילים בבנק ישראל |

הערות:

א. החישוב מבוסס על ממוצע היתרות בסוף 12 חודשים.

ב. המספרים מתייחסים למסדות הבנקאיים, אך ההתפתחות בפיקדונות אלה היתה דומה בשני סוגי המוסדות הבנקאיים (פרט לעובדה שלבנקים המסחריים משקל מכריע בנתונים הכוללים).

¹ הבנקים חייבים להפקיד בבנק ישראל גם 15 אחוזים לפחות מסוג נוסף של פיקדונות במטבע-חוץ — פת"ח (פיקדונות תושבי חוץ). סכומי פיקדונות אלה בבנק ישראל אינם גדולים, יחסית לפו"ק ותמ"מ.

² בנק ישראל מוכה את המוסדות הבנקאיים בריבית בתום תקופת הפיקודן (שיטת מזומן), בעוד שחשבוניות הבנקים בנויים על חישוב זיכוי הריבית למועד הדו"ח השנתי (שיטה מצטברת).

לוח 4

התפלגות ההכנסות וההוצאות של המוסדות הבנקאיים, 1960 עד 1964

| האגודות השיתופיות לאשראי | | | | | הבנקים המסחריים | | | | | |
|--------------------------------------|-------|-------|-------|-------|-----------------|-------|-------|-------|-------|-----------------------------------|
| 1964 | 1963 | 1962 | 1961 | 1960 | 1964 | 1963 | 1962 | 1961 | 1960 | |
| אחוזים מכלל ההכנסות התיפעוליות | | | | | | | | | | |
| הכנסות | | | | | | | | | | |
| 54.6 | 59.5 | 66.3 | 66.9 | 68.5 | 44.5 | 44.2 | 47.5 | 55.9 | 59.3 | (1) ריבית ועמלות מהלוואות |
| 11.4 | 10.8 | 7.5 | 7.5 | 7.5 | 21.4 | 21.6 | 20.5 | 11.7 | 10.6 | (2) ריבית מפיקדונות |
| 2.3 | 3.2 | 3.7 | 5.2 | 5.7 | 6.4 | 6.2 | 6.0 | 5.9 | 5.1 | (3) ריבית ודיווידנדות מניירות ערך |
| 31.7 | 26.5 | 22.6 | 20.4 | 18.3 | 27.7 | 28.0 | 26.0 | 26.5 | 25.0 | (4) עמלות שירותים |
| 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | סך כל ההכנסות התיפעוליות |
| הוצאות | | | | | | | | | | |
| 45.0 | 40.9 | 38.3 | 38.4 | 38.7 | 34.8 | 33.2 | 33.3 | 37.6 | 38.9 | (1) שכר, משכורת ותשלומים נילוים |
| 19.3 | 20.4 | 24.0 | 25.1 | 24.6 | 29.7 | 30.3 | 33.1 | 27.5 | 25.7 | (2) ריבית על פיקדונות הציבור |
| 12.9 | 13.4 | 14.9 | 13.0 | 13.2 | 9.8 | 9.0 | 9.3 | 9.9 | 10.9 | (3) ריבית לאחרים |
| 16.1 | 15.6 | 15.0 | 17.2 | 16.1 | 16.3 | 15.5 | 16.0 | 17.4 | 16.8 | (4) הוצאות מינהליות אחרות |
| 93.4 | 90.3 | 92.2 | 93.7 | 92.6 | 90.6 | 88.0 | 91.7 | 92.4 | 92.3 | סך כל ההוצאות התיפעוליות |
| 6.6 | 9.7 | 7.8 | 6.3 | 7.4 | 9.4 | 12.0 | 8.3 | 7.6 | 7.7 | הרווח הטיפעולי |
| אחוזים מסך כל הרווחים לפני תשלום המס | | | | | | | | | | |
| 58.1 | 83.3 | 89.4 | 96.3 | 102.7 | 65.8 | 65.2 | 68.5 | 78.5 | 80.8 | (1) הרווח הטיפעולי |
| 41.9 | 16.7 | 10.6 | 3.7 | -2.7 | 34.2 | 34.8 | 31.5 | 21.5 | 19.2 | (2) רווחי ההון, נטו |
| 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | 100.0 | סך הרווחים לפני תשלום מס הכנסה |

ערך — הכניסו קרוב ל־63 מיליון ל"י, לעומת יותר מ־53 מיליון ל"י בשנה שלפני כן. העלייה בסעיף ההכנסה הגדון הגיעה השנה ל־18 אחוזים, לעומת 40 אחוזים ב־1963. אין ברשותנו פירוט של מרכיבי סעיף הכנסה זה, אך לאור ההתפתחויות בשווקים, שבקשר אליהם מושגות ההכנסות מעמלות, נראה כי הסיבות להאטה היו, בין היתר, כדלקמן:

(א) גפח העסקות בבורסה לא גדל ב־1964, בעוד שבשנת 1963 הוא הוכפל ואף למעלה מזה.

גם הירידה בהנפקות החדשות פגעה בהכנסות הבנקים הפועלים כמפיצי ניירות ערך.

(ב) יתרת תיווך השטרות גדלה ב־1964 בסכום דומה לעלייה ב־1963, עובדה שמשמעותה ירידה ניכרת בשיעור ההתרחבות של שוק זה. כמו כן גדל משקלם של שלושה הבנקים הגדולים בשוק התיווך, דבר שהביא כנראה להפחתה מסויימת בשיעור העמלה הממוצעת.

(ג) בעקבות הפיחות, חלו שינויים בנוהגי המימון של היבוא, ופחתו יתרות האשראים הדוקומנטריים והקבולים (אקצפטסים). היתרה הממוצעת בסעיפים אלה ירדה מ־271 מיליון ל"י ב־1962 ל־242 מיליון ל"י ב־1964. משקל ההכנסות ממקור זה בסעיף העמלות ירד לכן במידה ניכרת (אף כי תהליך זה החל עוד לפני מספר שנים).

גם העמלות מעסקות מטבע חוץ, נאמנות וביטוח גדלו ב־1964 בשיעור נמוך יותר מאשר בשנה הקודמת — 9 לעומת 24 אחוזים.

סעיף הכנסה, שבו חלה התרחבות ניכרת גם ב־1964, הינו ריבית ודיווידנדות מניירות ערך. ההכנסה ממקור זה הגיעה ל־18.2 מיליון ל"י — עלייה בשיעור 22.4 אחוזים, לעומת השנה הקודמת. הכנסה נוספת של הבנקים מתיק ניירות הערך שלהם מתבטאת ברווחי הון ממכירת ניירות ערך. ב־1963 חלה בסעיף זה עליית־שיא והוא הגיע ל־9.7 מיליון ל"י. בשנת 1964 פחתו רווחי ההון במידת־מה, אך עדיין הגיעו לסכום הנכבד של 7.8 מיליון ל"י, שהן למעלה מ־40 אחוזים מן ההכנסה השוטפת מריבית ודיווידנדות. כדאי לציין כי ההבחנה בין הכנסות תפעוליות לרווחי הון אינה חדה לעיתים. עסקות בניירות־ערך מן התיק שלהם מהוות מקור הכנסה רגיל למוסדות בנקאיים רבים, אף כי ההכנסות מרווחי הון צפויות, כמובן, לתגודות חדות יותר משנה לשנה. נקודה נוספת הראויה לתשומת לב היא שרווחי הון, הקשורים בניירות ערך צמודי־דולר שברשות מוסדות בנקאיים, עתידים לפחות עם חיסולן ההדרגתי של היתרות הקיימות.

קצב גידול הכנסות האגודות השיתופיות לאשראי גפל בשנים קודמות מזה של הבנקים המסחריים — תופעה שנשנתה גם השנה. סך ההכנסה התפעולית של האגודות הגיע ל־20 מיליון ל"י, כ־6 אחוזים יותר מאשר ב־1963. ההתפתחות בסעיפי ההכנסה השונים של האגודות נבדלה מזו של הבנקים.

הכנסות האגודות מריבית ועמלות על הלוואות פחתו במידת מה, בדומה לשנת 1963. (כ־3 אחוזים בשתי השנים). יתרת האשראי של האגודות נשארה בערך באותה רמה בשלוש השנים האחרונות, וכנראה שגדל במקצת משקל הלוואות, הנושאות שערי ריבית גמוכים יחסית (קרנות יצוא, למשל).

לעומת זאת, הגדילו האגודות את הכנסותיהן מעמלות בשיעור רב יותר מאשר הבנקים. עמלות שירותים בנקאיים הכניסו לאגודות 6.2 מיליון ל"י — 27 אחוזים יותר מאשר ב־1963 (הגידול ב־1963 הסתכם ב־32 אחוזים בקירוב). המשך ההתרחבות המהירה בסעיף הכנסה זה נובע, כנראה, מריבוי עסקות תיווך שטרות. ההכנסות מתיווך שטרות מהוות חלק גדול יותר מכלל העמלות אצל האגודות, שכן עסקי ניירות הערך והאשראים הדוקומנטריים מפותחים אך מעט במרביתן.

גם בסעיף ההכנסה מריבית ודיווידנדות על ניירות־ערך נבדלה ההתפתחות באגודות מזו שבבנקים. הירידה בהכנסה ב־1964 הגיעה ל־23 אחוזים, לעומת ירידה בשיעור 8 אחוזים בקירוב ב־1963. בנתונים שברשותנו אין הסבר לירידה זו בהכנסה מניירות ערך, שכן תיק ניירות הערך

לוח 5

הרכב תוספת ההכנסות וההוצאות של המוסדות הבנקאים, 1963 ו-1964

| האגודות השיתופיות לאשראי | | | | הבנקים המסחריים | | | | |
|--------------------------|----------|--------|----------|-----------------|----------|--------|----------|-----------------------------------|
| 1964 | | 1963 | | 1964 | | 1963 | | |
| אחוזים | אלפי ל"י | אחוזים | אלפי ל"י | אחוזים | אלפי ל"י | אחוזים | אלפי ל"י | |
| | | | | | | | | ההכנסות: |
| -28.5 | -318 | -28.1 | -382 | 46.0 | 19,473 | 32.0 | 16,197 | (1) ריבית ועמלות על הלוואות |
| 21.7 | 242 | 54.0 | 733 | 20.5 | 8,660 | 25.5 | 12,877 | (2) ריבית מפיקדונות |
| -12.2 | -137 | -3.6 | -49 | 7.8 | 3,328 | 6.7 | 3,382 | (3) ריבית ודיווידנדות מגיירות-ערך |
| 119.0 | 1,330 | 77.7 | 1,055 | 25.7 | 10,901 | 35.8 | 18,079 | (4) עמלות |
| 100.0 | 1,117 | 100.0 | 1,357 | 100.0 | 42,362 | 100.0 | 50,535 | סך כל ההכנסות הטיפעוליות |
| | | | | | | | | השימוש בהכנסות: |
| 113.9 | 1,272 | 74.6 | 1,012 | 43.5 | 18,459 | 32.9 | 16,619 | (1) שכר ותשלומים נילוויים |
| 1.4 | 16 | -26.2 | -355 | 26.4 | 11,187 | 19.8 | 10,019 | (2) ריבית על פיקדונות הציבור |
| 5.4 | 60 | -5.7 | -77 | 14.6 | 6,197 | 7.8 | 3,967 | (3) ריבית לאחרים |
| 25.7 | 287 | 22.7 | 308 | 20.7 | 8,787 | 13.6 | 6,849 | (4) הוצאות מינהליות ואחרות |
| -46.4 | -518 | 34.6 | 469 | -5.2 | -2,268 | 25.9 | 13,081 | (5) רווח תיפעולי |
| 100.0 | 1,117 | 100.0 | 1,357 | 100.0 | 42,362 | 100.0 | 50,535 | סך כל השימוש בהכנסות |
| | | | | | | | | הרווחים: |
| — | -518 | 69.6 | 469 | 59.2 | -2,268 | 61.7 | 13,081 | (1) רווח תיפעולי |
| — | 586 | 30.4 | 205 | 40.8 | -1,561 | 38.3 | 8,135 | (2) רווחי הון |
| 100.0 | 68 | 100.0 | 674 | 100.0 | -3,829 | 100.0 | 21,216 | סך כל הרווחים |

של האגודות בשאר פחות או יותר באותה רמה בשנים 1962 עד 1964, אך לאור הסכומים הקטנים, יחסית, שבהם מדובר, אין לכך חשיבות מרובה.

מקור ההכנסה היחיד, שבו היתה ההתפתחות באגודות דומה, בעיקר, לזו של הבנקים, הינו הסעיף ריבית מפיקדונות. ההכנסה מסעיף זה גדלה השנה באגודות ב-12 אחוזים בערך, לעומת 56 אחוזים ב-1963.

בלוח 4 מוצגת התפלגות ההכנסות הטיפעוליות של המוסדות הבנקאיים. כפי שצינו לעיל, חל מיפנה בהתפתחות הרכב ההכנסות של הבנקים — נפסקה הירידה במשקל הריבית מהלוואות ולעומת זאת לא נמשכה העלייה במשקל הריבית מפיקדונות ועמלות השירותים. רק משקלו היחסי של סעיף ההכנסה מריבית ודיווידנדות על ניירות-ערך המשיך לגדול, אך השינוי הוא איטי מאוד. באגודות, לעומת זאת, נמשכו המגמות, שניכרו בשנים קודמות. ההכנסות מהלוואות ומניירות-ערך ירדו במשקלן, ואילו הריבית מפיקדונות ובמיוחד עמלות השירותים גדלו בחשיבותן היחסית. הנתונים בלוח 5 על הרכב תוספת ההכנסות משלימים את האמור לעיל. תוספת ההכנסות הטיפעוליות של הבנקים הגיעה ב-1964 ל-42.3 מיליון ל"י, לעומת 50.5 מיליון ל"י ב-1963. קרוב למחצית התוספת המוקטנת הזאת נובעת מריבית על הלוואות, בעוד שבשנה הקודמת תרם מקור זה כשליש מן התוספת. לעומת זאת, פחתה השנה — הן בסכומים מוחלטים והן באופן יחסי — תרומתן של הריבית מפיקדונות (חמישית לעומת רבע) ושל העמלות (26 אחוזים לעומת 36 אחוזים לתוספת ההכנסות).

אף באגודות השיתופיות היתה תוספת ההכנסה השנה קטנה מאשר ב-1963, אך בהתחלקותה חל שינוי קטן יותר מאשר אצל הבנקים. עמלות שירותים בנקאיים תרמו ב-1963 את עיקר התוספת ומשקלן ב-1964 היה עוד גדול יותר. (תוספת ההכנסה מעמלות עלתה על הגידול בסך ההכנסות הטיפעוליות — היא קיזזה חלק מן הירידה בסעיפי ההכנסה מריבית על הלוואות ומניירות ערך). חלקה של הריבית מפיקדונות בתוספת ההכנסות היה השנה נמוך במידה ניכרת, לעומת 1963. ריבית מהלוואות וריבית ודיווידנדות מניירות-ערך פחתו ב-1964, כמו בשנה שלפניה, וקיזזו לפיכך חלק מתוספת ההכנסה מעמלות ומריבית על פיקדונות.

2. ההוצאות הטיפעוליות

למרות ההאטה בהתרחבות פעילותם של הבנקים ב-1964, המשיכו הוצאותיהם הטיפעוליות לגדול בשיעור דומה לזה של השנה הקודמת. הן עלו מ-212 מיליון ל"י ל-257 מיליון ל"י, עלייה בשיעור 21 אחוזים. מאחר שההכנסות הטיפעוליות לא גדלו השנה כפי שגדלו ב-1963, ברור שהרווח הטיפעולי פחת.

הוצאות הבנקים על שכר ותשלומים נילוויים התקרבו לסכום של 100 מיליון ל"י, עלייה בשיעור 23 אחוזים לעומת 1963. מספר העובדים הגיע בסוף 1964 ל-11,721 לעומת 10,945. זוהי תוספת העובדים השנתית הנמוכה ביותר מאז 1959; אף על פי כן, עלה מספר העובדים הממוצע ב-1964 ביותר מ-9 אחוזים, בהשוואה למספרם הממוצע בשנת 1963. קצב הגידול במספר העובדים ובהוצאות הבנקים בסעיף זה מוצג להלן:

בחמש השנים האחרונות גדל מספר עובדי הבנקים ב-78.8 אחוזים; שכרו הממוצע של עובד עלה ב-61.1 אחוזים (20 אחוזים במחירים קבועים), ואילו התשלומים הנילוויים לעובד גדלו ב-98.1 אחוזים (47 אחוזים במחירים קבועים). בקצב מעין זה של תוספת עובדים ושיפור תנאי העבודה יכלו הבנקים לעמוד, כל עוד נמשכה ההתרחבות המהירה בהיקף פעילותם. ב-1964 חל מיפנה בקצב ההתרחבות, אך הבנקים המשיכו להגדיל את צוות עובדיהם, וגם הוצאותיהם הממוצעות לעובד עלו בשיעור דומה לזה של 1963. ייתכן כי השיפור הרב ברווחיותם בשנים 1962 ו-1963 איפשר לבנקים להעניק לעובדיהם תוספת שכר והטבות, שהשפעת חלק מהן ניכרה, בפיקוד-מה ב-1964. מכל מקום, אי הצלחתם של הבנקים במיתון גידול ההוצאות על צוות העובדים הביא לכך,

מספר העובדים בבנקים המסחריים וההוצאות לעובד, 1959 עד 1964

| 1964 | 1963 | 1962 | 1961 | 1960 | 1959 | |
|--------|--------|-------|-------|-------|-------|--|
| 11.333 | 10.385 | 9.337 | 8.388 | 7.333 | 6.337 | מספר עובדים ממוצע * שכר ומשכורת שנתית |
| 7.261 | 6.348 | 5.697 | 5.168 | 4.751 | 4.508 | ממוצעת לעובד (ל"י) |
| 1.438 | 1.368 | 1.105 | 955 | 811 | 726 | תשלומים נילווים שנתיים לעובד (ל"י) |
| 9.1 | 11.2 | 11.3 | 14.4 | 15.7 | — | אחוז הגידול במספר העובדים הממוצע |
| 12.7 | 13.4 | 11.1 | 10.1 | 6.3 | — | אחוז הגידול בהוצאות לעובד ** |
| 5.2 | 6.6 | 9.5 | 6.7 | 2.3 | — | עליית מדד המחירים לצרכן (ממוצע שנתי) |
| 7.1 | 6.4 | 1.5 | 3.2 | 3.9 | — | אחוז הגידול הריאלי בהוצאות לעובד *** |

* מספר העובדים בסוף השנה ובסוף שנה קודמת, מחולק בשניים.
** הוצאות לעובד = שכר ומשכורת + תשלומים נילווים.
*** הנדול בהוצאות לעובד מחולק בעליית מדד המחירים לצרכן.

שמשקלן ביחס לסך ההכנסות התיפעוליות עלה מ-33.2 אחוזים ל-34.8 אחוזים. מתוך ירידה של 2.6 אחוזים בשולי הרווח התיפעולי (דהיינו — רווח תיפעולי מחולק בהכנסה תיפעולית) — 1.6 אחוזים נבעו מן העלייה במשקל ההוצאות על שכר ותשלומים נילווים (ר' לוח 4).

בתשלומי הריבית של הבנקים על פיקדונות הציבור לסוגיהם חל גידול. הריבית על פיקדונות עובר ושב הגיעה ב-1964 ל-20.6 מיליון ל"י. הסכומים ששולמו בסעיף זה גדלו ב-1964 ב-19.5 אחוזים, בעוד שיתרת הפיקדונות הממוצעת עלתה ב-7.1 אחוזים בלבד. כתוצאה מכך, עלתה הריבית הממוצעת ליתרת הפיקדונות מ-1.6 ל-1.8 אחוזים. ייתכן כי משתקפת בכך הגברת ההתחרות למשיכת פיקדונות הציבור.

התשלומים למפקדים בתוכניות החיסכון המאושרות היו גבוהים ב-22.4 אחוזים מאשר ב-1963, והגיעו לסך 7.3 מיליון ל"י. היתרה הממוצעת של הסכומים, שהופקדו במסגרת זו, עלתה ב-1964 ב-21.6 אחוזים. גם כאן ניכרה איפוא עליית-מה בשיעור הממוצע של הריבית ששולמה למפקדים — מ-5.4 ל-5.5 אחוזים. (שנת 1962 היתה יוצאת דופן, בשל ההטבות המיוחדות שחולקו בעקבות הפיחות).

הריבית על פיקדונות אחרים של הציבור — חלקם המכריע פיקדונות מסוג פז"ק ותמ"מ של מקבלי הפיצויים האישיים ופיקדונות למתן הלוואות של קופות גמל ומוסדות מאושרים — הגיעה לסכום של 56.4 מיליון ל"י, 13 אחוזים יותר מאשר ב-1963, והיתה סעיף ההוצאה השני בגודלו לאחר שכר ומשכורות. התשלומים למפקדי פז"ק ותמ"מ הם מתוך תקבולי הריבית של הבנקים מבנק ישראל. (מן הראוי לציין כי פיקדונות לזמן קצוב במטבע ישראלי נמצאים בסימן ירידה מאז הוחלו הוראות הנזילות הרגילות על פיקדונות לתקופה העולה על 18 חודשים. היתרה הממוצעת של פיקדונות מסוג זה הסתכמה ב-1961 ב-72.5 מיליון ל"י והיוותה 24.3 אחוזים מסך הפיקדונות לזמן קצוב. היתרה הממוצעת בסך 29.8 מיליון ל"י ב-1964 לא היוותה אלא 4.8 אחוזים מסך הפיקדונות לזמן קצוב).

מן הנתונים המוצגים בלוח שלהלן מסתבר כי בשנת 1964 חלה עלייה מסויימת בריבית הממוצעת, ששולמה על סוגי הפיקדונות השונים. הרמה הגבוהה יותר של ריבית, ששולמה ב-1962 על תוכניות החיסכון ועל הפיקדונות לזמן קצוב לסוגיהם, היתה קשורה, כנראה, בהטבות מיוחדות בעקבות הפיחות.

פיקדונות הציבור בכנקים והריבית הממוצעת ששולמה עליהם,
1962 עד 1964

| 1964 | 1963 | 1962 | |
|---------|---------|-------|--|
| 1,129.9 | 1,055.3 | 800.0 | פיקדונות עובר-ושב * — יתרה ממוצעת (מיליוני ל"י) |
| 1.8 | 1.6 | 1.6 | ריבית שנתית ממוצעת (אחוזים) |
| 133.3 | 109.6 | 86.7 | תוכניות חיסכון מאושרות — יתרה ממוצעת (מיליוני ל"י) |
| 5.5 | 5.4 | **9.0 | ריבית שנתית ממוצעת (אחוזים) |
| 1,111.0 | 1,009.1 | 798.0 | פיקדונות לזמן קצוב*** — יתרה ממוצעת (מיליוני ל"י) |
| 5.1 | 4.9 | 5.5 | ריבית שנתית ממוצעת (אחוזים) |

* כולל פיקדונות במטבע ישראלי ובמטבע חוץ.

** כולל הטבות מיוחדות בעקבות הפיחות.

*** כולל פיקדונות רגילים במטבע ישראלי וכן פו"ק ותמ"ם של מקבלי הפיצויים האישיים, פיקדונות תושבי חוץ ופיקדונות למתן הלחאות של קופות נמל ומוסדות מאושרים.

תשלומי ריבית אחרים עלו אף הם ב-1964. תשלומי ריבית על פיקדונות הממשלה למתן הלוואות עלו יותר מאשר תקבולי הריבית על הלוואות מפיקדונות אלה. ההכנסה הנקייה מהלוואות עלתה מ-3.7 מיליון ל"י ב-1962 ל-4.6 מיליון ב-1963 וחזרה וירדה ל-4.4 מיליון ל"י ב-1964.

הריבית ששולמה על-ידי הבנקים לבנק ישראל בגין ניכיון מישנה נשארה קרובה לרמתה ב-1963. לעומת זאת, חל גידול ניכר בקנסות ששולמו על גירעונות נזילות, ממיליון ל"י בערך ב-1962 ל-2.7 מיליון ל"י בקירוב ב-1964.

תשלומי ריבית ועמלות למוסדות בנקאיים וכספיים אחרים, בארץ ובחוץ-לארץ, המשיכו לגדול בקצב מהיר גם ב-1964. סך תשלומי הריבית של הבנקים המסחריים, להוציא ריבית על פיקדונות הציבור, גדל ב-1964 בשיעור גבוה יותר מאשר בשנה שלפניה — 28.5 לעומת 22.3 אחוזים.

הבנקים המסחריים לא הצליחו לצמצם הוצאותיהם גם בסעיפי ההוצאות המינהליות האחרות. הוצאות משרדיות לסוגיהן גדלו ביותר מ-20 אחוזים ב-1964. פחת על נכסי דלא נידי וציוד משרדי נמצא בסימן עלייה בעקבות תוספת הנכסים. ב-1964 גדלה יתרת ההשקעות בבניינים וציוד, בניכוי פחת, מ-43.7 מיליון ל"י ל-64.6 מיליון ל"י — שיעור גידול מהיר ביותר, הקשור כנראה בהשלמת מספר מיבנים וברכישת ציוד חדיש למיכון חשבונות הבנקים.

מאז הטלת ההגבלות על פתיחת סניפים חדשים, פחתה אומנם, במידה רבה, תוספת הסניפים (26 ב-1964, לעומת 98 ב-1961), אך ההשקעות בבניינים וציוד אינן קשורות דווקא בתוספת מעין זו, אלא, לפעמים, בהרחבת סניפים קיימים ובשיפוצם.

ראוי לציון גם הגידול הרב במחיקת חובות רעים (כולל הפרשות למטרה זו; אין ברשותנו הבחנה בין ההפרשות למחיקה). יחסית ליתרת אשראי של יותר מ-1100 מיליון ל"י (בממוצע שנתי), אין סכום החובות הרעים שנמחקו (כ-3.5 מיליון ל"י) גבוה, בהשוואה למקובל בעולם. יש להדגיש, עם זאת, כי ההוצאות לחובות רעים לא היו מפוזרות בצורה שווה בין הבנקים. שיעורן בכמה מן הבנקים היה גבוה במידה ניכרת מאשר באחרים.

את הוצאות האגודות השיתופיות לאשראי איפיון ב-1964 גידול ניכר בשכר ותשלומים גילווים. גם הוצאות הריבית גדלו לעומת 1963, אך שיעור הגידול היה נמוך עד מאוד. ההוצאות המינהליות האחרות גדלו ב-1964 בשיעור נמוך במקצת מאשר ב-1963, אך שיעור זה עלה על הגידול בהכנסות בשנה האחרונה.

בסך הכל הגיעו ההוצאות הטיפעוליות של האגודות ל-18.7 מיליון ל"י — עלייה בשיעור 10 אחוזים בקירוב לעומת 1963, ואילו ההכנסות הטיפעוליות לא גדלו אלא ב-6 אחוזים בקירוב. מיבנה הוצאות המוסדות הבנקאיים (לוח 4 לעיל) מצביע על כך, שבבנקים וגם באגודות נבלע חלק גדול יותר מן ההכנסה הטיפעולית על-ידי הוצאות השכר והתשלומים הנלווים. משקל הריבית ששולמה נשאר כמעט ללא שינוי בבנקים וירד במידת-מה באגודות. משקל ההוצאות המינהליות האחרות, ביחס להכנסות הטיפעוליות, עלה במקצת בשני סוגי המוסדות הבנקאיים.

3. הרווחים

הרווח הטיפעולי של הבנקים המסחריים פחת ב-1964 והסתכם ב-26.6 מיליון ל"י — ירידה ב-8 אחוזים בקירוב לעומת 1963, שהיתה שנה יוצאת דופן מבחינת הרווחים. הירידה ברווח הטיפעולי נבעה מכך, שחלה האטה בתוספת ההכנסות הטיפעוליות, והבנקים לא הצליחו למתן את הגידול בהוצאותיהם במקביל לכך. עם זאת, הרווח הטיפעולי ב-1964 עולה ב-70 אחוזים בקירוב על הרווח ב-1962, שלא היתה שנה גרועה כלל ועיקר.

הרווח הטיפעולי של האגודות ירד בשיעור רב יותר בהשוואה ל-1963, מ-1.8 ל-1.3 מיליון ל"י. קשה להצביע על גורם יחיד לירידה ברווח הטיפעולי של האגודות, אך מן הראוי לציין שחל גידול רב במיוחד בתשלומי קנסות על גירעונות נזילות. הוצאות האגודות בסעיף זה עלו ביותר מחצי מיליון ל"י — סכום העולה במידת מה על הירידה ברווח הטיפעולי שלהן ב-1964.

על הרווח הטיפעולי של המוסדות הבנקאיים יש להוסיף רווחי-הון, המהווים בשנים האחרונות מרכיב חשוב של הרווח הכולל.

סך רווחי ההון של הבנקים פחת מ-15.4 מיליון ל"י ב-1963 ל-13.8 מיליון ל"י. כמו לגבי הרווח הטיפעולי, יש מקום להשוות את רווחי ההון של 1964 לא רק לאלה של השנה הקודמת אלא גם לרווחי 1962. ההכנסות הנקיות של הבנקים מהפרשי הצמדה על הלוואות וניירות-ערך, קפצו בשיעור רב ב-1963 והמשיכו לעלות במתינות ב-1964. יש להניח כי הפרשי ההצמדה, הנובעים מנכסים צמודי דולר, הולכים ופוחתים, אך יתרת ההלוואות וניירות הערך הצמודים למדד המחירים ממשיכה לגדול. לעומת זאת, חלה ירידה ניכרת ברווחי ההון ממכירת ניירות ערך. ירידה זו היתה קשורה, לפחות בחלקה, בהרעת מצב העסקים בבורסה; אף על פי כן, היו רווחי ההון ממקור זה ב-1964 כפולים משהיו ב-1962. שני הסעיפים האחרים של רווחי הון — אלה הנובעים ממכירת נכסים אחרים ומשיערוך נכסים — חשובים פחות מקודמיהם וחלות בהם תנודות ניכרות משנה לשנה.

רווחי ההון של האגודות השיתופיות לאשראי גדלו במידה ניכרת ב-1964, אך מקור חלקם הגדול (יותר משלושה רבעים) היה מכירת נכסים. מקור רווחים זה הינו בלתי רגיל וקשה להניח שיופיע לעיתים קרובות במימדים דומים. רווחי ההון מן המקורות הרגילים יותר — הפרשי הצמדה ומכירת ניירות ערך — פחתו באגודות בשיעור לא מבוטל.

הרווח הכולל של הבנקים המסחריים הגיע ב-1964 ל-40.4 מיליון ל"י — 8.7 אחוזים פחות מאשר ב-1963, אך 75.5 אחוזים יותר מאשר ב-1962. באגודות השיתופיות גדל סך-כל הרווחים ב-3 אחוזים בערך.

הירידה ברווחי הבנקים ב-1964 לא היתה גדולה, בעיקר בהתחשב בכך ששנת 1963 היתה שנת רווחים גבוהים במיוחד. אולם, בשנת 1964 המשיכו הבנקים להגדיל את הונם העצמי בקצב מהיר, וכתוצאה מכך חלה ירידה רבה ביחס שבין הרווח להון. החישובים המוצגים בלוח 8 מראים כי בשנים 1962 ו-1963 היה יחס דומה בין הרווח הטיפעולי והרווח הכולל של הבנקים לבין הונם העצמי; הירידה התלולה ביחסים אלה ב-1964 קשורה בכך שההון העצמי הממוצע של הבנקים היה גבוה בשנה האחרונה ב-60 אחוזים מאשר בשנה הקודמת.

רווחיות המוסדות הבנקאיים, 1962 עד 1964 *

| אגודות שיתופיות לאשראי | | | הבנקים המסחריים ** | | | |
|------------------------|--------|--------|--------------------|---------|--------|---|
| 1964 | 1963 | 1962 | 1964 | 1963 | 1962 | |
| אלפי ל"י | | | | | | |
| 15,872 | 13,752 | 12,156 | 206,411 | 128,284 | 68,287 | (1) ההון העצמי *** (ממוצע חודשי) |
| 1,322 | 1,840 | 1,371 | 27,744 | 28,364 | 15,261 | (2) הרווח הטיפעולי |
| 2,276 | 2,208 | 1,534 | 41,515 | 43,759 | 22,447 | (3) הרווח הכולל |
| 1,313 | 1,250 | 797 | 24,440 | 27,821 | 13,197 | (4) הרווח הנקי (בניכוי הפרשה למס־הכנסה) **** |
| אחוזים | | | | | | |
| 8.3 | 13.4 | 11.3 | 13.4 | 22.1 | 22.3 | (5) הרווח הטיפעולי ביחס להון העצמי |
| 14.3 | 16.1 | 12.6 | 20.1 | 34.1 | 32.9 | (6) הרווח הכולל ביחס להון העצמי |
| 8.3 | 9.1 | 5.9 | 11.8 | 21.7 | 19.3 | (7) הרווח הנקי, בניכוי הפרשה למס הכנסה, ביחס להון העצמי |

* חלק מן המספרים לשנים 1962 ו־1963 תוקנו.
 ** הנתונים אינם מתייחסים לבנקים זרים, שאין להם הון עצמי מקומי; מסיבה זו אין נתוני הרווח מתאימים לנתונים המופיעים בלוח 2.
 *** ההון הנפרע והרזרבות הנלוות לפי הדינים והחשבונות ההודשיים למפקח על הבנקים.
 **** המספרים המתייחסים להפרשות מסי־הכנסה הם במקרים רבים כנור אומדן, המשתנה כמידה ניכרת עם סיום בדיקת החשבונות על־ידי פקיר השומה.

סקירה זו אינה מכוונת לבדיקת רווחיותם של המוסדות הבנקאיים. עם זאת, מן הראוי לציין כי בתנאים של גידול ההון העצמי בקצב לו היינו עדים בשתי השנים האחרונות אין להסתפק ביחסים שבין הרווח להון העצמי כמודדי הרווחיות. הטעם לכך הוא שבענף הבנקאות "מפעיל" ההון העצמי סכומים גדולים הרבה יותר של קרנות מבחוץ (בעיקר פיקדונות הציבור). מאחר שההון העצמי גדל ב־1963 ו־1964 הרבה יותר מאשר מקורות הקרנות האחרים של הבנקים, ברור כי הופחת היחס שבין הפיקדונות להון העצמי. שינוי זה גורר כשלעצמו הפחתה ביחס שבין הרווח להון. בשנת 1963 נמנעה הרעה כזו בגלל גידול בלתי רגיל ברווחים. תופעה זו לא נשנתה ב־1964, ומכאן הירידה ביחס שבין הרווח להון.

לוח 9 מראה כי הירידה ברווחיהם של כל הבנקים במצורף אינה משקפת שינויים לרעה במצב כולם. מתוך 26 בנקים חלה ירידה ברווח הכולל אצל 10 בנקים בלבד, בעוד שרווחי 16 בנקים גדלו. שיעורי הגידול שנרשמו בבנקים הבודדים היו אומנם צנועים יותר מאשר בשנים 1962 ו־1963.

התחלקות הבנקים המסחריים, לפי שיעור גידול סך־כל רווחיהם
לפני תשלום מס הכנסה, 1962 עד 1964

| 100 ויותר | 100-51 | 50-20 | 25-0 | ירידה | אחוז העלייה או הירידה של הרווחים |
|-----------|--------|-------|------|-------|-------------------------------------|
| 10 | 3 | 2 | 5 | 6 | 1962 |
| 12 | 4 | 4 | 1 | 5 | 1963 |
| 3 | 3 | 2 | 8 | 10 | 1964 |